

Anna M. Moreno, Francesco Ardolino & Jordi Malé (eds.), *Manuel de Pedrolo, una mirada oberta. Noves perspectives crítiques i didàctiques*, Lleida, Aula Màrius Torres / Pagès editors, 2019, («Trossos», II), 429 p., ISBN: 978-84-1303-138-5.

L'any 2017, en una edició de *Milions d'ampolles buides*, Jaume Cabré confessava haver-ne escrit el pròleg des de l'admiració, ja que amb Pedrolo «he après què puc fer i què és contraproduent a l'hora de narrar»: ell també, a *L'ombra de l'eunuc*, va novel·lar les peripècies d'un grup armat d'oposició a la dictadura en els anys finals del franquisme. S'ha dit que Pedrolo és un cas a part, que és una illa; en canvi, un autor com Cabré, destacat membre de la generació dels 70, a més de reconèixer-lo com a mestre, li ret homenatge i aborda el mateix tema en un dels seus llibres. Fins fa relativament poc no hem disposat de la perspectiva apropiada per a parlar sobre l'obra de Pedrolo sense alguns prejudicis, a causa de la seva dimensió, diversitat i ambició tant estilística com de contingut. En *Milions...*, per mitjà del diari del seu protagonista, l'autor blasma els crítics miops, «guardians de l'ordre literari», que «creuen que hi ha una manera “natural” de novel·lar i que, per tant, aquell que s'hi cenyeix no imita, sinó que es col·loca dins l'ordre normal i establert de les coses...».

Justament, el recull *Manuel de Pedrolo, una mirada oberta* no pretén fer de guardià de cap ordre, sinó obrir noves perspectives d'anàlisi, amb plena consciència que som davant d'un escriptor «divers, polièdric i difícil d'abraçar en la seva totalitat». El conjunt de textos del recull persegueix abastar la totalitat de la producció pedroliana i conté contribucions sobre narrativa —en diversos dels gèneres que va practicar el segarrenc—, poesia, teatre, articles, diaris i traducció. A més, el volum s'obre a diverses disciplines, més enllà de la crítica literària: el món audiovisual, la presència de l'obra de l'escriptor a internet —un aspecte que avui té un interès de primer ordre— i l'enfocament didàctic. Tot i que de vegades alguns articles fan un repàs massa sumari de títols o aspectes de l'obra de Pedrolo i que hi ha algun gènere poc tractat —la ciència-ficció, per exemple—, el llibre aconsegueix el seu objectiu molt satisfactòriament.

El recull està dividit en dos grans blocs, un primer de Crítica i un segon sobre Didàctica, tots dos encapçalats per sengles visions generals. La primera, a càrrec d'Anna Maria Villalonga, que fou comissària de l'Any Pedrolo, planteja el valor de l'obra de Pedrolo com a «escriptor fora del temps», és a dir, «més enllà, per damunt, vinculat a la immortalitat», sobre la base de tres textos (*Acte de violència*, *Totes les bèsties de càrrega* i *Hem posat les mans a la crònica*). Paradoxalment, encara que totes tres novel·les expressen la denúncia d'una situació determinada en un lloc concret, la pressió de la censura va promoure l'ocultació o l'eliminació de la referencialitat espacial i temporal, cosa que, al seu torn, ha contribuït a fer-les encara més fàcilment extrapolables arreu, per tant, universals, i alhora plenament vigents «per desgràcia nostra». Per això —com conclou l'estudiosa—, és adequat situar el segarrenç com a gran clàssic universal al costat de George Orwell, Ray Bradbury, Aldous Huxley, Pere Calders o Franz Kafka. En la visió general de Didàctica, Carme Arenas defensa l'aportació de Pedrolo en la creació d'un públic lector i repassa les principals edicions didàctiques de *Mecanoscrit...*, *Trajecte final*, *Joc brut*, *Cruma*, *Homes i No*. Resulta curiós que *Joc brut* tingui edicions didàctiques i sigui la segona novel·la més llegida de Pedrolo, si ho comparem amb el menyspreu de l'informe de censura que, segons reportaven Jaume Clotet i Quim Torra, assenyalava que «quiere ser como una novela policíaca; pero no es lo policíaco lo que predomina, sino la suciedad de las descripciones de tipo sexual exaltado (tipo pornográfico)».

En el bloc de Crítica figura una contribució sobre la llengua de Pedrolo per part de Jordi Ginebra. És una de les aportacions més destacades de tot el recull perquè aconsegueix superar els tòpics i les rutines que acompanyen aquesta qüestió —encara que vinguin d'un mestre com Joan Solà— gràcies a una anàlisi objectiva i rigorosa. Ginebra demostra que titllar la llengua de Pedrolo de noucentista i malaguanyada pels correctors és un estereotip que no compta amb una base empírica. Al contrari, els resultats obtinguts per l'autor mostren una renovació significativa del lèxic poètic. Pel que fa a la prosa, Ginebra arriba a conclusions semblants a les de Maria Aurèlia Capmany, que considerava que, gràcies a una hàbil barreja de «paraules d'un estrident timbre de raval» amb «mots de filiació literària», Pedrolo s'havia construït un llenguatge propi de «gran ductilitat». L'estudiós conclou que Pedrolo, deliberadament, pretenia situar-se «en uns paràmetres de normalitat literària que exigeixen que la “qüestió de la llengua” hagi estat prèviament resolta».

L'anàlisi de la narrativa és la que compta amb més contribucions, en congruència amb l'extensió del gènere dins el corpus pedrolià. En primer lloc, hi ha una avaluació global de l'obra narrativa per part de Víctor Martínez-Gil, que l'adscriu gairebé integralment dins la literatura especulativa. Aquest plantejament és molt suggestiu i

permet resituar, dins el conjunt de la nostra tradició literària, la singularitat de Pedroló, el qual va ser fidel als «gèneres de filiació no mimètica» des dels anys cinquanta fins al final. De fet, tan sols en la novel·la negra, a què es dedica l'article d'Àlex Martín, és on podria encaixar amb l'etiqueta convencional d'autor realista. D'aquesta contribució, cal destacar-ne la reubicació dins del gènere negre de dues novel·les (*Algú que no hi havia de ser* i *Milions d'ampolles buides*) que, habitualment, quedaven fora d'aquesta adscripció i ara poden rebre lectures més riques. A continuació, Elisabet Armengol s'ocupa de la narrativa eròtica, que adquireix una gran importància en el conjunt. Cal recordar que alguns dels problemes més greus de l'escriptor segarrenc amb la censura derivaven del tractament de la sexualitat. En particular, cal destacar que l'estudiosa contradiu la concepció del censor ja citada sobre la novel·la *Joc brut*, ja que considera que, d'una banda, en les novel·les que no pertanyen al gènere específic, es mostra «un erotisme mancat de qualsevol element pervers» i, d'altra banda, en les obres eròtiques sempre «hi introdueix l'absurd i l'humor». Per exemple, *Obres púbiques*, la novel·la eròtica més aconseguida, compta amb una gran comicitat i una estructura narrativa molt ben travada. El text també s'interroga sobre la diferència entre erotisme i pornografia i recorre a una oportuna citació d'Umberto Eco (que, incomprendiblement, es reproduïx en traducció espanyola) per concloure que l'erotisme esdevé un instrument per a parlar de l'alliberament de l'ésser humà. D'altra banda, Jordi Coca es proposa fer una nova lectura d'una sola obra, l'emblemàtica *Totes les bèsties de càrrega*, «com si fos la primera vegada que llegeixo la novel·la». A part del to personal, aquesta contribució s'alinea plenament amb la tesi general de Martínez-Gil i conclou que «és el primer intent pedrolí d'escriure una novel·la llarga on es concentrin algunes propostes formals no realistes ni psicologistes que ja eren actives als seus contes i al seu teatre». L'apartat de narrativa es clou amb un article que aborda alguns aspectes del cicle «Temps obert», integrat per onze novel·les. Per si mateix, aquest cicle ja és un desafiament crític. Per això, Patrizio Rigobon es fixa en el tractament del fet històric dels bombardeigs sobre Barcelona de l'any 1938, al voltant dels quals el cicle explora diverses possibilitats narratives. Tot i l'amplitud i diversitat del bloc de narrativa, s'hi troba a faltar una anàlisi explícita de l'obra de ciència-ficció específicament concebuda com a tal. Tan sols en el bloc de Didàctica Marcel Fité parla sobre *Trajecte final*, que considera «un punt de sortida per llegir Pedroló» i assenyala «l'escriptor de l'Aranyó com una de les figures cabdals de la ciència-ficció moderna en català», dins la qual, a més de *Mecanoscrit...* i *Trajecte final*, inclou, entre altres, *Aquesta matinada i potser per sempre* (1980), *Successimultani* (1985) i *Múltiples notícies de l'Edèn* (1985).

Pel que fa a la poesia, el recull opta per una lectura molt completa d'una sola obra, *Eròtica XX*, a càrrec d'Anna Perera. Això permet aprofundir en un conjunt de

poemes (no gaire coneguts, però molt apreciades) que, com a tal, només fou publicat dins les obres completes. Ramon X. Rosselló, per a la seva anàlisi del teatre, se centra en l'*Epistolari*, que resulta molt útil per a documentar la gènesi de les obres dramàtiques de Pedrolo i també per a constatar la solidesa de les seves conviccions com a escriptor. Així mateix, en el bloc de Didàctica, Anton Carbonell examina les possibilitats de portar el teatre de Pedrolo a l'aula, atès que el teatre, com a acte col·lectiu i compartit, afavoreix la connexió dels joves amb uns textos que, a causa de la repressió política existent, semblen tractar de la situació política actual del nostre país, tot i haver estat escrites als anys 50-70. Al final del text, Carbonell proposa treballar sobre dues escenes d'*Homes i No* i *Avui tanquem*. I encara apareix el teatre en l'apartat de traduccions, on Alba Pijuan repassa força exhaustivament les versions de Pedrolo, i en destaca el caràcter precursor, ja que va introduir a la península Ibèrica autors contemporanis molt rellevants com Sartre o Pinter; i, d'altra banda, assenyala la vigència d'aquestes traduccions, algunes de les quals encara s'han fet servir en temps recents.

L'article relatiu als *Diaris* és especialment rellevant, perquè, com diu la gran especialista de la literatura del jo, Anna Esteve, és una obra que «a hores d'ara, resulta introbable i que, sens dubte, mereix la reedició». Així mateix, els *Diaris* permeten fer a Octavi Martí una curiosa anàlisi de la cinefília de Pedrolo, com a «espectador normal». Encara que, en algun moment, Martí renya l'escriptor segarrenc pels «a priori que li ennuvolen la mirada» a l'hora de veure pel·lícules, l'article inclou comentaris prou originals sobre els gustos i les obsessions de Pedrolo: l'erotisme i la sexualitat femenina, l'antimilitarisme, etc.

Pel que fa a la producció periodística, el llibre conté dos textos que se n'ocupen. En primer lloc, Antonio Baños constata el caràcter intemporal dels articles de Pedrolo, que «semblen un revival de qualsevol de les situacions que estem vivint ara i que hem viscut al país». I individua una generació formada, a més de Pedrolo, per Montserrat Roig, Ovidi Montllor i Lluís M. Xirinacs, tots ells amb una gran ambició de construcció i lamenta que «a partir dels noranta i fins ara se'ns amaga tot allò que era dissonant del relat, tant del relat espanyol monàrquic com del relat catalanista autonòmic». Pedrolo fou una veu que va denunciar aquests «anys de silenci», sense perdre l'esperança, adreçant interrogants directes per interpel·lar el lector. En el segon article, Francesc-Marc Álvaro classifica Pedrolo encertadament dins del periodisme alternatiu, però confon dissidència amb marginalitat («ubicat volgudament als marges del sistema») i fa un retrat de l'escriptor massa estereotipat, que esdevé gairebé caricatura. Caldria haver-hi assenyalat, si més no, que els tres grans assumptes que, segons Álvaro, són abordats de manera recurrent pel segarrenc («la situació del català, les contradiccions de l'esquerra espanyola i la pervivència de la mentalitat franquista»)

conserven una vigència escruixidora. Per a Álvaro, «Pedrolo practica la insolència sistemàtica», quan és gairebé el contrari: el que l'escriptor perseguia era despertar la consciència dels lectors acarant-lo a arguments d'una racionalitat absoluta.

En l'apartat de traduccions, Sara Martín escriu una autèntica crònica —amb unes divertides referències autobiogràfiques que donen molt color— sobre com ella va traslladar *Mecanoscrit del segon origen* a l'anglès, en traducció inversa, i va desplegar altres activitats de difusió i internacionalització del llibre. I el *Mecanoscrit* és un llibre molt important no tan sols per a Pedrolo: és la novel·la més popular de tota la literatura catalana i té «valors de clàssic universal».

Si mirem les adaptacions audiovisuals de l'obra de Pedrolo, conclourem amb Sandro Machetti que no han estat gaire afortunades, sovint pels obstacles imposats per la censura; i tanmateix, les vint mil pàgines pedrolianes encara contenen un arsenal d'històries de ficció plenes de «possibilitats engrescadores» per arribar a la pantalla. En canvi, la presència del segarrenc a internet, segons Júlia Ojeda, és considerable, sobretot d'ençà del centenari. Precisament, la mostra més notable d'aquesta visibilitat és resultat de la feina de la Càtedra Màrius Torres, que ha digitalitzat un volum importantíssim de l'obra de Pedrolo. Ho explica Joan R. Veny-Mesquida, que sintetitza Pedrolo en tres adjectius: «prolífic, per la quantitat d'obra escrita, polígraf, per la diversitat de temes que hi tracta, i polimorf per la varietat de formes en què aquesta es presenta».

Potser el més important d'aquest recull és que aconseguix parlar de Pedrolo i estudiar-lo sense complexos o, com a mínim, sense alguns complexos que l'han acompanyat habitualment. Efectivament, la mirada és oberta i abasta obres dels diversos gèneres que va practicar l'escriptor. Deia Joan Triadú que Pedrolo «des que sorgí ja no deixà d'imposar-se; sempre escrivint només en català, sempre singular, sempre transgredint límits i sempre contribuint a la novel·la com a mite, un producte que ens mancava encara més específicament que la novel·la en general». És una descripció molt exacta que permet definir-lo amb uns quants trets essencials: catalanitat, singularitat, transgressió i novetat. Uns trets que el llibre ressenyat posa de manifest i que, en el futur, han de marcar encara noves lectures d'un clàssic universal de la cultura catalana.

PERE TORRA
Universitat de Barcelona
 ptorra@gmail.com
 ORCID 0000-0003-0349-9567